

Megjelenik minden csütörtökön sok féle képpel ellátva. **Előfizetési ár:** Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1.50 kr. Előfizetheti minden postahivatal és könyvárusnál.

Hirdetések díja: 4 hasábos petit sor 9 uj kr. **Szerkesztői szállás:** mézáros utca 2. szám, 2-ik emelet. **Kiadó hivatal:** barátok tere 7. szám.

Mazzini József.

A nyugtalan szellem elpihent; a fúradhatlan forradalmár, a világhírű összeesküvő kibékült; a lángszavakat ontó ajkak elmúltak, s a magasröptű szellem elszállt. Mazzinit már a sír fűdi.

A kik a XIX. század történetét megírják, Mazziniról sokat kell följegyezniök; találkozni fognak vele a forradalmak élén, s látni fogják nyomait rejtélyes ösvényeken; és bizonynyal azt fogják róla írni, hogy mindazt, a mit tett, hazájaért tette. Mazzini volt az első olasz, ki a szétdarabolt Itália egyesülése mellett kezdett agitálni. Az ő vágya, küzdelmes életének összes célja: Olaszország egyesítése egy nagy köztársaságban. Ennek bevallásáért szenvedett fogságot, kellett elhagynia hazáját; ezért forralt összeesküvéseket Ausztria s az olasz föld mindenik trónja ellen; ezért ítéltek el kétszer halálra, s ezért kellett Európa bolygóivá lennie, egyik országból a másikba utasítatván; ezért élt!

Emelkedett szellemű író is volt, telve tüzzel, s egész teljességében bírva az izgatás esengő hangját, melyet röpiratokból s lapok útján hallatott. Épp oly érdekes egyéniség ő, mint Kossuth, de nyugtalanabb, hevesebb. Nagyon sokszor összehasonlítják őket, és gyakran halljuk együtt emlegetni e két nevet.

Mazzini 1805 június 28-án született Genuában. Neveltetése olyan volt, mely fogékonnyá tette lelkét a szépművészetek s a költészet iránt. Midőn először fogott tollat, hogy a nyilvánosság számára írjon, szépirodalmi művekről írt; de nem sokára az »Indicatore Genovese«-ben már megessattant az a politikai hang is, mely később annyiszor hallatott az olasz nemzethez riadót és esatakiáltást.

Az életkor, mely megőszíté, hosszú s fölötté vázatos volt. Egy sötét korszakban lépett a küzdelemre, folytonosan lángoló szövémeket tartott kezében; következtek aztán a 48-diki forradalmak s végül a csaták az olasz egységért. A mit e közben tett, azt lehetetlen ily rövid keretbe szorítva elmondani.

1830-ban kezdődik zaklatott élete, midőn Toskanába ment a carbonári szövetséget szervezni.

Ezért félévig tartották vizsgálati fogságban a savonai erődben, s nagy kegy volt, hogy anyja enni küldhetet neki. Ekkor történt, hogy édes anyja egy darab papírosra, melyet a kenyérbe dagasztott, e szavakat írta: »Polonia insurrexit!« Hat hónapon át tépelődött azon, vajjon főlzabaddult-e Lengyelország, vagy elbukott a forradalom, s e gondolat annyira elfoglalta lelkét, hogy midőn a hetedik hónapban megengedték, hogy anyja meglátogassa, első kérdése is ez volt. Törvényszék

melynek célja Olaszország főlzabaddítása s ujjalkotása volt. Megalapította a »fiatal Olaszország«-ot, melynek alapeveit a hasonnevű laphon kifejtette, részletezte. E szövetség első tagjai a hajdani carbonariból kerültek ki. A titkos szövetség tagjai egyenkint kötelezve voltak teljes erejükből közreműködni az emberszeretet terjesztésének s a nép demokratikus nevelésének nagy munkájában. Az 1834-ki savoyai fölkelés jelszava volt a nemzeti lobogó egyik felén: »szabadság, egyenlőség s humanitás,« a másik oldalán: »egység, függetlenség, isten s humanitás.« Eskü s politikai hitvallomás kötötte össze a tagokat, s igazoló jelül az ismeretlen szövetségesek számára egy cyprusi szolgált ismertető jelül a szent ügy vértanúinak emlékére, s a szövetség jelígeje e két szóból állott: most s mindörökké.

Szellem s éles elme tekintetében annyira fölmulta akkori társait, hogy könnyű volt a vezérszerpet kezébe ragadnia. Lánglelke mindnyájukban felkelté a hazafiasság lobogó tüzeit, s örömet engedtek intézkedéseinek.

1841-ben intézte Marseille-ből híres levelét a szárd királyhoz: Károly Alberthez, melyben szabadclvübb irány követésére szólítja föl. »Az utókor itélni fog a fölött, vajjon mit tartott felséged nagyobbának: kortársai közt az elsőnek lenni, vagy Olaszország zsarnokai közt az utolsónak.«

Franciaországban sem volt sokáig maradása, mert a szárdini kormány fölhívása folytán francia területről is kiutasították. Svájcba ment, hol a lengyel menekültek segítségével egy általános európai szövetség léte-

Mazzini József.

lé nem állították sem akkor, midőn a börtönbe jutott, sem akkor, midőn onnét megszabadult, azon meghagyással, hogy három óra alatt elhagyja hazáját.

Ez önkényes s igazságtalan eljárás keserű érzetével hagyta el az alig huszonegy éves ifjú hazáját, s innét kezdődnek szakadatlan forradalmi kísérletei. Marseille-be ment, mely az olaszországi száműzöttek gyűlhelye volt akkor, s itt merült föl lelkében azon nagy pártszervezés eszméje,

sítésén fúradozott a zsarnokság ellen. Ekkor történt, hogy egy esomó olasz, lengyel s német élén berontott Savoyába, elfoglalt egy vámházat, de a katonaság megérkezésékor esöndesen visszavonult. Különbön sem volt egyeb célja e vállalattal, mint esattanósan figyelmeztetni honfitársait, hogy escelekedniök kellene s lehetne! E vállalat részeseit Svájcba s Franciaországból kiutasították, s miután a szárdini törvényszék Mazzinut is in contumaciam halálra ítélte azon vád folytán, hogy

egy oly törvényeseken előnkölt, mely két olasz halálra ítelt, ő sem maradhat többé Sváje szabad földjén. 1842-ben sok vándorlás után Londonba érve, ott »l'Apostolo popolo« lapot adott ki, olasz munkások számára iskolát alapított s élénken érintkezett az olasz elégtelenségekkel.

De tervüket, mely szerint a Bandiera-testvérek a nápolyi parton kötöttek volna ki, az angol kormány megtudta s meg is hiúsította. Midőn IX. Pius a pápai székre lépett s némely reformmal szabadelvű ösvényt nyitott, Mazzini 1847. szept. 8-án nyílt levélben szólította föl, hogy álljon a forradalmi mozgalom élére, s legyen Európában egy új valósi és politikai civilizáció teremtője.

Bekövetkeztek most az 48-diki mozgalmak. Észak-Olaszország februárban megtörte az osztrák uralmat. Mazzini és hívei Párisban érintkezésbe léptek az »alkotmányos« párt vezérével. A nagy agitátor lemondott tulhajtott nézeteiről, csak hogy elősegítse az egyesülést valamennyi szabadelvű párttöredék közt Olaszország felszabadítására. A republikánusoknak azonban ez annyira nem tetszett, hogy már félig szakadás állott be köztük és Mazzini között. Gioberti, Mamiani, mint az »alkotmányos párt« fejei, Piemont segítségével akarták megtörni az osztrák uralmat, s aztán annak védelme mellett megvetni az alkotmányos élet alapját. Ez ugyan nem volt az az út, melyen Mazzini az olasz népet felszabadítani törekedett, de miután átlátta, hogy az alatt, míg ő idegen földön forradalmi kísérleteken törte fejét, hazájában más vezeték támadtak, bizonyos mérsékeltség nyilvánult az időben közzétett műveiben, szónoklataiban és tetteiben.

Mazzini Milanóba ment, hol forradalmi klubot szervezett s lapot indított meg. A milánóiak ünnepeket itt Mazzinit. De közte és az ideiglenes kormány közt nem lehetett tartós egyetértés. A köztársasági formák diadalára törekedvén, Károly Albert királynál csak azt érte el, hogy ez a fölvetett ügyet eljéte. Midőn a szárd csapatok kivonultak Milanóból, Mazzini diktátor lett, de vérmes reményeit lehátte az novarai események s ismét sváje földre menekült. Csakhamar azonban Livorno megválasztá követnek a római alkotmányozó gyűlésbe. Ott 1849. márciusában Armellivel és Saffi-val együtt triumvirre lett s roppant tevékenységet fejté ki. Midőn a franciák júl. 2-án bevették Rómát, hogy az elűzött pápát visszahelyezzék, ismét Svájeba s onnan Londonba menekült, hol mint a menekült olaszok feje folytatá munkáját. 1850-ben nov. 21-én, mint az olasz »nemzeti bizottság« elnöke, egy iratot intézett a francia nemzetgyűléshez, tiltakozva a római köztársaság megsemmisítése és a francia beavatkozás ellen. Ugyanekkor kötö a Mazzini-kölesönt Olaszország felszabadítására.

A milánói kétségbeesett fölkelés (1853. február 6-án), s a génuai mozgalom (1857. jún. 29 és 3-án) az ő művei valának. Ez utóbbi helyen maga is jelen volt, s csak bajjal szabadulhatott meg, Svájeon át ismét Londonba jutva. Ezért ítelték másodsor halálra. Tudomása volt az Orsini-féle merényletről is (1858. jan. 14-kén) III. Napoleon élete ellen. 1859-ben az olasz háború tervezésekor szenvedélyesen nyilatkozott a piemonti és francia szövetség ellen; de midőn e háború sikerét látta, örömmel írt Olaszország egységének reményeiről. Midőn Garibaldi szicíliai expedíciója folyt, igyekezett a vezért a köztársasági eszméknek nyerni meg, de siker nélkül. Aspromonte után pedig, midőn 1861. augusztusában Garibaldi megölték és elfogták, haragteljes nyilatkozványban jelenté ki, hogy a monarchiai párttal örökre szakítani kell.

Az olasz egység létesítése után 1866-ban Viktor Emánuel általános amnestiát adott ki, s azóta Mazzini Luganóban tartózkodott.

Piza nyhe éghajlatát csak nem régen kereste föl, sokat betegeskedvén. Dr. Brun név alatt tartózkodott itt, s máre. 10-én hunyt el.

Az olasz parlament kiemelvén hazafias működését, mely részvétét nyilvánította a nagy hazafi elhunyt fölé.

Branyiszkón.

(1849.)

Branyiszkói domboldalon
Domborodik egy sírhalom;
Oda jár a honvéd fia,
Térdre hull a haramia.

Diadalról diadalra,
Diadalról a halálba,
A halálból föl az égbe —
Mi vagyunk az isten népe.

Branyiszkói domboldalon
Öreg honvéd sír a dalon;
»Ne sírj apám! hősök halnak,
Holtak díeső tárgya dalnak.«

GÁSPÁR IMRE

„Fiam.“

— Eredeti beszély. —

— Futaki Gusztáv, én ma utolszor láttam önt.

— Ne szóljon így, kedves Irma! Nekünk még sokszor kell találkozniunk. Legalább nekem látni kell önt gyakran, különben nem tudom, mi történnik velem. Én nem tudok gondolni semmit, a nélkül, hogy ne ön volna gondolataimnak központja. Ugy érzem, új lelket kellene esernem, ha feledni tudnám önt, mert lelkem önnel foglalkozik mindig.

— Nem, Futaki ur, én el akarom szakítani magamat öntől. Ah! engem szörnyű szemrehányások üldöznek. Nekem menekülni kell. Én szét akarom tépni a varázst, mely megigézett. Én menekülni akarok.

E párbeszéd egy fiatal férfi és egy fiatal nő közt folyt.

Szomrom halovány arcu volt a nő, azokkal a rokonszenves, bánatos vonásokkal, melyek annyira vonzanak. Ha az ily arcokat könyezve látjuk, természetesnek találjuk a könyeket. De ha mosolyognak, az oly meglepő!

A férfi mintegy 30 éves volt; komor és sötét tekintetű; szenvedélyes és izgékony vonásokkal.

A beszélgetés alatt egy támlásszékekben ült, szemközt a hölgygel. Fejét a szék támlájára hajtva nézett ennek szemébe. A hölgy az utóbbi szavaknál elfohte arcát, és szeméi könnyben úsztak.

— Kedves Irma, — szólt a férfi, gyöngéden megfogva a hölgy kezét, — ön kegyetlen. Ha nem lehetek közelében, az halálom lesz. Nem frázis, a mit mondok, ön tudhatja, hogy azt soha sem használlok. Kegyed az egyetlen szerető lény, kivel találkoztam az életben. Ha ön sem lesz, nincs nekem többé senkim. Egyedül állok a világon. A munkát szeretem, de ha nem lesz többé miért élnem, ha nem lesz gyönyörű sívár napjaimnak; nekem nem ad többé semmi ingert sem munkához, sem élethez. Én azt hiszem, hogy minden ember átérzi életében azt a pontot, melyért érdemes volt születni. Irma, én csak az ön szerelméért áldom születésemet. Ha meg leszek fosztva szerelmétől, én ... tudom mit határozok.

A hölgy ráemelte nagy és fényes tekintetű szeméit. Arcán mély fájdalom ült s ajkai összezsúródtak, úgy hogy néhány pillanatig nem tudott szólni. Futaki Gusztáv ajkához emelte kezét. A hölgy gyöngéd köszorítással viszonozta.

— Ön azt nem fogja tenni! — szólt azután. — Van valaki, a kinek joga van az ön életéhez. Van valaki én kivélem is.

Futaki Gusztáv kezébe hajtotta fejét. A hölgy hozzáment, s egy kemény papírlapot tartott eléje. Egy fénykép volt, egy kis gyermek fényképe.

— Nézze őt!

Futaki Gusztáv merengve tekintett rá, s átülte a hölgyet. Mindketten nézték az areképet hosszasan, meghatottsággal. Arcuk csaknem érinté egymást, s tekintetük ugyan-egy pontban találkozott.

Künn, a ház eresze alatt a feeskők csiripoltok, ezek a kedves madarak, melyek annyira szeretik övéiket.

Futaki ráhajtotta fejét a hölgy vállára, szenvedélyesen szorította magához, s fildokolva kiáltott föl: »Enyémnek kell lenned, hisz szeretsz, s én is oly igen szeretlek!« A szép hölgy kibontotta magát az ölelő karok közül, és szomorúan tekintett rá.

— Ön tudhatja, hogy az nem történhetik meg!

— szólt bánatosan.

— És mi akadályozhat?

— Nekem férjem van.

— Elmegyünk oda, a hol senki sem ismer.

— És anyám?

Futaki komor arca zord és haragos lett.

— Ön oly sokszor emlegeti anyját, a ki pedig nem szereti.

— És én se szeretem? Férjemet úgy sem szeretem, s hogy anyámat szeretem, abban oly sok megnyugvást találok. Én nem tudom őt soha vadozni s megnyugszom benne, hogy szerencsétlen vagyok.

— Irma, önt anyja tette szerencsétlenné.

— Nem! Ne mondja ezt, nem akarom hinni. Egy beteges, tehetetlen asszony, ki már helyesen sem tud gondolkozni? ... Nem, Futaki ur, ne szóljunk erről! Ő nem mondott nekem soha egy kényszerítő szót sem, én akartam, hogy gazdagok legyünk. Iszonyu napok voltak azok! Atyám agyonlőtte magát, s akkor azt mondták nekünk, hogy koldusok lettünk, mert az én atyám, ki annyira szeretett, pénzt szikkasztott elvették mindenünket, butorainkat és szép öltönyűinket. Atyám halála csaknem megtöbolyította anyámat; sokszor órákig volt eszméletlenül, sirt és kacagott föl-váltva. Ott ült mindig egy rongyos karosszékekben, mert mozdítani sem tudta szélhűdött tagjait. Oh! istenem, istenem! ... Én varrtam, dolgoztam. Ő is varrt és dolgozott avult selyemkelmékből. A legújabb divatképeket kívánta, s a szerint varrta a selyemrongyokat, aztán fölöltözött. Hiába, megszokta a fényt, a jólétet. Elégületlen és zsémbes volt; de hisz nem esoda oly csapás után!

Irma elhallgatott és sirt.

— Oh, Irma, midőn atyjárodájában dolgoztam, hányszor képezte ábrándjaimat, hogy ön szegény legyen. Egyetlenegyszer volt, mikor én is gazdag kívántam lenni. Akkor: mikor megtagadták tőlem kezét. Miért rejtőzött el aztán a szerencsétlenség közt, miért nem engedte, hogy egy jó barát vigasztalja, hisz nekem oly boldogság lett volna az! Hiába kerestem, nem tudtam fölhalálni. Hasztalan kérdeztem bárkit, nem tudott fölvilágosítást adni. Eltűnt akkor, midőn többé semmi gát nem lehetett, hogy szeressük egymást. Ah! asszonyom, önben igen sok volt a büszkeség, de nem volt semmi bizalma az iránt, ki önt szeretete. Másfél év mulva találkoztam önnel ismét, mint Kátya Lőrinc nevével. Láttam önt fényben s egy öreg férj karjában.

— Akkor kellett volna leginkább rejtőznöm öntől.

— Irma, — kiáltott szenvedélyesen Futaki, — hagyja el ön férjét, s kövessen engem!

— Anyám nem fogja elviselni ez újabb csapást. Meghalna.

— Engedje, hadd szólhassak anyjával.

— Az égbe, ne! A miket ön mondana neki, szintegy megölné. Ne indézza fejemre átkát, ne terhelje lelkiismeretemet az ő halálával. A gondolatra is borzadok. Én megfontoltam mindent, s nagy küzdelmeket vívtam önmagammal. Gyöngösgémért györelmek s a csöndes éj rémes kísértelei kínoztak. Ön tudja, hogy régóta szeretem, s tudja, mennyire szeretem. Tudhatja tehát azt is, mily szenvedések közt határozta el, hogy elfojtson szerelmemet s kiszakítom magam az ön közeléből. Azért jöttem, hogy megmondjam ezt önnek. Azért jöttem, hogy kérjem: ne tegye szerelmemet gyarlósággá. Azért jöttem, hogy könyörög-

jek: kerüljük egymást, ne találkozzunk többé. Én holnap távozom férjemmel! Ne kutassa, hová, s ha megtudná, ne keressen föl. Nyujtsunk kezét egymásnak, mint jó barátok, s váljunk el, mintha meghalánk. Erre kérem, s ezt akarom, hogy teljesítse.

— Ön sokat kíván.

— Habozik megígérni?

— Van egy kapocs köztünk, mely összefűz.

— E frigy szent zálogára kérem!

— Ót se lüssam?

— Nem, Gusztáv, öt se.

— Mi marad nekem az életből?

— A lemondás, s higgye el Gusztáv, ez különbsztilyrész az enyimmél. Nyujtsa kezét s ígérje meg, hogy teljesíti kérelmemet.

Futaki Gusztáv odanyújtotta kezét, s midőn Irma hevesen megszorította, visszarántotta, mintha tűz égette volna meg.

— Úgy érzem, hogy gyöngé vagyok ez ígért beváltására.

— Nem, Gusztáv, ön nem fogja azt megszegni. És most isten önnel. Mi e pillanattól megszüntünk, ismerni egymást.

Még egyszer kezét nyújtotta, s Gusztáv megcsókolta. Egy könyet hullatott a kézre, mely most örök bucsura nyújtott felé. Irma leeresztette fátlyólát, s nem lehetett többé látni arcának kifejezését. Nem szólt már egyetlen szót sem; intett kezével, azután eltávozott.

Futaki Gusztáv ott maradt állva a szoba közepén, s nézte a padlót, mintha lábai előtt az ocean lett volna, melynek nézésével nem tud betelni a szem. Azután leborult arra a helyre, hol Irma ült, és zokogni kezdett.

Nagy fájdalom lehet, mikor egy férfi könyekben keres enyhülést.

II.

Fölebredni minden reggel a sivár gondlattal, hogy ma nem vár ránk semmi öröm! Látni, a mint óra óra után telik, s tudni, hogy a jövő órának egyetlen perce is megint csak nem hoz semmi örömet! Ebben olyan mély búban rejlik, ez olyan vigasztalan élet.

A szobának nincs vendége, s lakója nem is vár belé senkit. Az előszoba ajtaja nyílik, valaki be fog jöni. De ugyan ki? Előre lehet tudni, hogy kinek közönyös, érdektelen látogató lesz, kinek megjelenésén nincs ok örülni. A zörejt, a léptek nesztét nem lesi senki. Nem kedves lány jön.

A posta leveleket hoz, s fölbotatlik mindenik abban a sorban, a mint az asztalon hever. Minek keresni köztük egy levelet, melynek ismerős írása van? Olyan nem érkezik.

A városnak száz meg száz utcája van. Egyik olyan, mint a másik. Egyikben sem lehet találni keni vágygylal látott alakokkal. Az emberek jönnek-mennek, de mind olyan köznapiak. Félőstleges megnézni akármelyiket is, mert egyik sem az, kit oly jól esnek látni. Bizonyos, hogy egy véletlen találkozás öröme nem forog kockán.

Futaki Gusztáv elvégezte dolgát minden nap, s aztán egyik nap múlt, mint a másik, és kietlen, örömtelen volt mindenik.

Órákig ült otthon, körülvéve azzal a beláthatlan tengerrel, mely az egyhangú idő volt.

A magányosság végtelen gyötrelmes azokra nézve, a kik már ismerik, hogy mi annak ellentéte. A ki tudja, mily mérhetlen gyönyört rejthet csak egy pillanat is; a ki várt már szorongva, nagy előérzetek közt egy kifizűtöt órát, s látta elshannni az időt édes örömei közt: csak az érzi a magány keserveit, folyton kínoztatva emlékek által, s lelőeolva a multhoz, honnan szabadulni lehetlen.

Az idő oly derült, a mezőnek annyi virága, az erdőnek oly kábító illata van. De ha volt idő, midőn a természet szépségeinek élvezetét megszolgált azzal, ki szent ihletéssel töltött el akárhol: most ez mind elveszté vörőfényét, színeit s illatát. Ha a viharzó ég tombolása közt melletted egy

gyöngéd lény összekulesolta kezét s a haragvó nagyhatalomhoz fohászokodott: mihelyt eltűnt melőled az imádságos jelenség, nem találod többé oly fenségesnek a felhők lángoló ostorait, s az orkán dörgését.

Futaki Gusztáv előtt gyakran megjelent egy ködszerű alak, egy ártatlan arc, mosolyogva, eseevege, s rőpdösve a léghen, mint az óltárképek angyalai.

Úgy szerette volna ismerni.

Az a kis kép, melyet Irma otthagytott nála, nem tudott mondani semmit. Hanem azért az a papírlap mégis nagyon drága volt.

Napról-napra többet látta rőpködni a kis szárnyas angyalt. Csöndes éjjelenként le is szállt hozzá, átölelte két gömbölyű kezével, s puha arcoeskáját az ő areáloh tette. Ott csveogott neki érthetlen, de kimondhatatlan kedves orogon. Aztán hirtelen leszállt a földre, végigfutkározott a szobában, fölmászott a székekre, s az egész szoba viszhangzott kiáltozásától és vidor kacagásától.

A szobában az iróasztal előtt volt egy medvebőr, vörös posztó-fogakkal, fehér és vörös posztóból készült nagy szemekkel.

— Az én kis angyalom hogy megőrülne ennek. Bizonyosan mindig itt ülne. . . Oh! istenem, én még örömet sem okozhatok neki. Én még egy bábot sem vehetek neki. . . Vajjon milyen lehet már? . . . Tud futkározni, tud beszélni is, tudja hívni anyját, ki tudja mondani az apa nevet. . .

Futaki Gusztáv lehajtott a forró homlokát kezére.

— Meg kell látnom!

Tudta, hogy hol van Irma. A lapokban nem egyszer olvasta, hogy Kátayné, kit szokott hírlapi kifejezésekkel »a vidék jótékony angyalának« neveztek, a tiszta-újrévi iskolának, szegényeknek ennyi s ennyi összeget adott. Ujröv pedig az Irma férjének birtoka volt.

Futaki nem tudott ellentállni vágyainak.

— Meg kell látnom, ha csak egy pillanatra is; aztán ismét nyugodt leszek. Irma nem fog tudni felőle semmit.

(Vége következik.)

KAZÁR EMIL.

Kirándulás Erdély ércbgeyei közé.

— Dr. Eisig Hugo után. —

(Vége.)

Csak estszürkületkor érkezünk a Vulkojnak legmagasabb, a tenger színe fölött négyezer lábnyi magasan fekvő, Korabia nevű ormán fenyesvel koszorított magaslatára, mely orom az Aranyos és Ompoly vízvázalástóját képezi. E hegy lételét hatalmas kitérésnek köszöni s főtömegében zöldes sziklaanyagból s úgynevezett zöldkő-trachytról áll, mely arról nevezetes, hogy hiányzik belőle a kovare s rendkívül gazdag ércekben. A hegyet igen számos, aranyat tartalmazó vizmosás szeldeli össze-vissza, s itt már a rómaiak is kezdetek bányászatot, melyet mai nap is több aknában folytatnak.

Zalathánában az itteni legkitűnőbb bánya tulajdonosától levelet kaptunk intézőjéhez, mely alkalmat nyújtott nekünk minden helyiséget szemügyre venni s melynek éjjeli szállásunkat köszönhattük. Ezen bányák más magánbányák fölött az által tinnék ki, hogy üzletelőké állvány rendelkezésükre, ésszerűbben aknáztathatnak.

A már a rómaiak által ásni kezdett fákna, mely ma ötszáz öl mély, száznál több, jobbadán buesumi munkást foglalkoztat. Az aknázás eredményével ez idő szerint ninesenek megelégedve, mert az hetenkint átlagban alig tesz ki két aranyat mig kedvezőbb viszonyok közt az százszorosnál is többre rög.

Másnap kora hajnalban távoztunk a Vulkoj egyszerű deszkakunyhójából, hogy gyalog indulva tovább, s innen kezdve még számos helyen kínálózó geognosztikai nevezetességeket fölkeressük. Legközelebbi célunk volt a rendes osz-

lopképződése miatt nevezetes *Detonata guala* nevű bazalt-hegy. Mindenekelőtt alászállottunk a buesumi völgybe, melynek hosszában csaknem egy mértföldnyire nyúlik a leginkább oláh bányászok által lakott hasonnevű helység; itt a házak fából s pedig oly csinosan építvék, hogy tulajdonosaiknak jólétére kell köv. tkeztetni. Ezen emberek száznál több aranyakja nem más, mint aranyat tartalmazó homokkőbe vájt mennyi gödör, a bányászat minden szabálya ellen tárvá.

Ezen völgyön keresztüllépdelve, fölkapaszkodunk a Vulkojjal átellenben fekvő, szántóföldekkel s legelővel borított, ismét közönséges homokkőből álló magaslatokra s az erdős bazalt-kupolyát érintetlenül hagyva (t. i. a *Detonata fluciosa-t.*) nem sokára a tőle mintegy félórányira levő társának, a *Detonata guala-nak* remek oszlop-fala alatt állottunk. E nevet, mely szószerint »a meztelen dörgő«-vel fordítható át, csupaszágától s attól nyerte, hogy egyes oszlopai mennydörgészerű zajjal szoktak leomlani. Ez, az általa áttört homokkővekből mintegy két-háromszáz lábnyira kiemelkedő, északról délre nyuló bazaltszikla, nyugoti oldalán az ezen közetet jellemző oszlopszerű elvázást nagyszerű mérvekben tünteti föl. A csaknem függélyes fal alsó részében az oszlopok főállának, de minél magasabbra emelkednek, annál inkább kifelé hajlanak, úgy hogy bizonyos magasságban már átmetseteik látszanak, mint valami mozaik-fal. Fölül az oszlopok itt-ott különböző irányba hajlanak. A leginkább négyoldalas prismákából álló közet a szürkéstől egészen feketébe menő bazalt, mely ritkán egészen tömör, hanem tele kovareszerű (hyalith) mandulákkal. Ezen óriási oszlopnyaláb csak gyöngén áll ellent az elporhanóságának, minél fogva e szép látvány nem igen sokáig lesz tartós. Hogy már eddig mily óriási tömegek váltak el belőle, mutatja a hegy lejtője, mely nagy területen tele van szórva oszloptörésekkel. Különösen a hegy nyugoti oldalán fenyökkel beplántált területek borítvák valóságos oszloppom-tengerrel, melyek fölő a moha sok helyen lábnyi vastag szőnyeget készített. Már Patsch is említé, hogy ezen bazalt-tömbek alatt nyár derekán is találhatni jeget, mely állításában mindéddig kételkedtek. Egy, e tárgyban általunk kérdőre vont oláh pásztorfű, ki kíváncsian volt nyomunkban, ajánkozott, hogy azonnal elvezet minket a csak néhány ezer láb távolban levő erdő jégüregébe, s itt a vastag mohával födött szirtdarabok alatt csakugyan több hüvelyk vastag jégkérget találtunk. Mivel utazásunk augusztus hóba esett, azért nem kételkedhetni benne, hogy itt a jég egész nyáron át nem olvad el.

Ezután megmászunk még a *Detonatanak* éles gerinében végződő ormát, honnan messzeterjedő kilátás nyílik északra és nyugotra. A szemben levő hegyek közül a figyelmet leginkább az Abrudbánya melletti, négyezer lábnyi magas Vulkan vonja magára, mely egyike az ércbgeyek legmagasabbikának. Ez széles és igen hatalmas mésztömb meredek, sziklás lejtőkkel, ormán nem jelentékeny terjedelmű fensikká lapulván el. Nem kevésbbé föltűnők ama csupas, vörös, sokkal közelebb fekvő ormok, melyek közvetlenül a *Detonata*val szemben levő lejtőből merednek ki; ezek Vöröspatak aranybgeyei.

Útunk ezen célja felé sietve, nem sokára magunk mögött hagytuk a bazalt *Detonata*t s minél inkább közeledtünk Vöröspatakhoz, annál jobban szaporodtak a homokkővet áttört régi tüzhányók maradványai, a trachytok és porphyrok. A *Detonata* felől jöve, legelőször is a Vöröspatakot keletről fölkerőben övező trachyt-hegyeket érintjük, melyeknek közete semmi összeköttetésben sines az érclepepekkel. E félkörhöz esatlakoznak nyugotról az aranyzemesekkel telt homokkő, s délről az egyáltalán aranyat tartalmazó porphyr-hegyek, a keskeny vöröspataki völgyet szűk katalanba zárván.

Ezen völgykatlan keleti széléről sajátos látvány tárul elénk. A föntebb említett, esucsuktól lábukig kopasz aranytartalmú hegyek telvők rendentlenül elszórt tatóngó lyukakkal, az aknák szádjaival. Mindenekelőtt azonban a Kírnik vagy Csetátye szirtes oldalai vonják magukra figyelmünket, melynek oldalai mintha tele volnának vakandurásokkal s azon római műveket környezik, melyek a római bányászat nagyszerűségének maiglan is emlékei. Ezen műveket: »Csetátye máre« és »Csetátye mike« (Nagy és kis vár) látnunk kell, hogy fogalmat szerezhessünk róla, hogy mily iszonyu mennyiségű aranyat aknázhattak ki a rómaiak csupán a Kírnik ormán. Az oláhok Csetátye márénak azon úrt nevezik, mely száz lányi mélységre drága tartalmától meg van fosztva. Csetátye miké-nek pedig a kisebbiket, mely az előbbivel alag által van összeköttetésben s melybe a szirt esucsáról csavaralaku aknák vezettek, melyek maiglan meglehetősen jó karban vannak. Itt találták ama híres viasztáblákat, melyek a római műveltség történetére oly fényes világot vetettek.

A Csetátyéről leereszkedtünk a völgybe; a keskeny ösvény folytonosan csavaregiságk s kis aknák mellett vezet el, melyek szádainál két-három egyforma halomba osztva hever a kitört éremurva. E

szemléltetni a közetet. A sinúton sebesen haladó kocsink az ugynevezett Katronca-mélységnél állott meg, a Kírnik-hegyben s itt egy negyven öllel magasabban fekvő aranyér egyetlen évben (1823–24-ben) egy millió forintnyi aranyat adott. A mostan aknázás alatt levő ér is elég gazdag, mert a minket kísérő hivatalnok állítása szerint belőle egy mázsa érc hatvanhét forint hasznót hajt. Az igen jó művelés alatt levő alagból lóvonatú vasút visz a Vöröspatak és Abrudbánya közt fekvő királyi zúzóműhelybe, s e vasutat használtuk mi is tovább-utazásunkra.

Madzsar vagy Magyarai romjai.

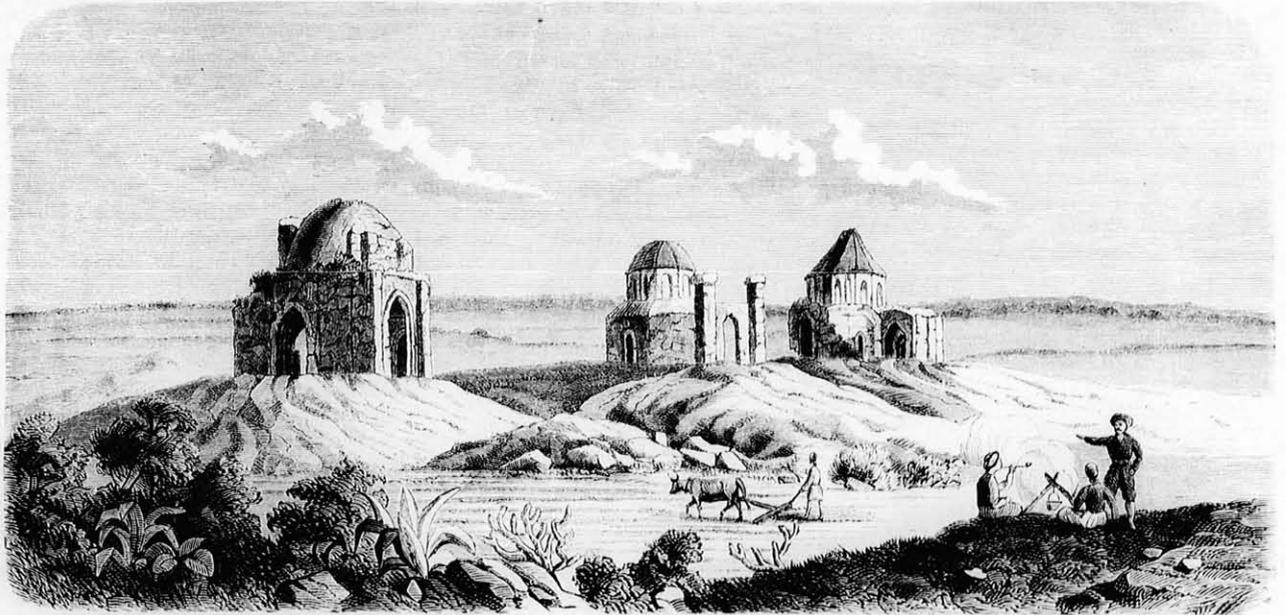
Bálint, Kazánban tartózkodó fiatal nyelvész hazánkfiának Fogarassyhoz intézett s az akadémiában fölolvastott leveleiben említés van tőve *Madzsar-város* romjairól, melyeket nevezett hazánkfia meglátogatni s olvasó közönségünkkel is megismertetni szándékozik.

Ezen, a hagyományok szerint ázsiai őseink által épített nagy város romjaival irodalmunk már foglalkozott. Többek között az 1847-ben megjelent »Magyar hajdan és jelen« című, akkori legkittünb tudósaink által írt s Szeremley Miklós által kiadott történelmi albumban találjuk a cikkünkhöz mellékelt rajzot, és arra vonatkozólag következő magyarázatot:

Pallas*) a nagy Madsharry romjait. (A »magyar« arabul »madzsar«-nak mondatik ki.) Egyszer-smind egy sóstavat is említ: *madzsar-koé-t*, sőt a zsidózsiki hegyekben némely téglaláh romjait is, melyeket a cserkeszek »*madzsar-juna*« (magyar lakók) névvel neveznek.

Ha a nagy Madsharry romjait közelebbről tekintjük, azok három, nyugotról keletre egyenközben vonuló romsorból állanak, melyeknek középsorában még Pallas korában négy, meglehetősen épségben maradt sárkápolna emelkedett. Ezeknek némi hasonlatossága van a muzulmán mecsetekhez s inkább lehetne azokat az araboknak, semmint a tatároknak (mint Pallas akarja) tulajdonítani.

A rajzon nyugotra, vagyis a nézőhöz legközelebb álló sárkápolna 35 1/2 láb hosszú, s 25 1/2 láb széles. Alapzata kívülről négyszöget képez, belső világában nyolc szöget, melyen a kerek boltozat nyugszik; bejárásul nyolc lábnira előszökő csarnok szolgál. Száz lépésnyire hasonló, romba dült építmény-omladványokkal borított alapjai vannak; ettől 92 lépésnyire ismét egy romhalom van s innét 18 lépésnyire ismét egy, az előbb leirthez nagyon hasonló sárkápolna emelkedik. Sokkal eltérőbbnek látszik külső idomában a harmadik, leginkább keletnek fekvő kápolna, mely az előbbiből 57 lépésnyire van. Ez csak 24 láb hosszú s 26 láb széles. Teteje nem képez kupot, hanem bezárt nyolcszöget, majdnem mint a bizanti kápolnáknál. Az utóbbi épület egészen mészzsel van rakva, míg a többi csak agyag tartja össze.

Magyarai (Madzsar) romjai, közel a Kuma vízéhez. (Szeremley rajza.)

száználküli akna onnan ered, hogy az itteni bányászat legnagyobb részt apró birtokosok kezében van, kik az észszerű művelésre sem elég ismerettel, sem elégséges tőkével nincsenek ellátva, s így az eredeti rabló-aknázatot űzik. Háromszáznál több ily bányászletben van a munkaerő szétforgácsolva, s ezek a kiaknázott anyagot nem együtt dolgozzák föl, hanem külön-külön.

Két háts kosárral ellátott lovat hajtának nők és gyermekek az egyes aknákhöz, hogy azoktól az ásvány murvát a Vöröspatakon létező nyolcszáznál több apró zúzóalumba vigyék. Már a magaslatból meglep minket ezen kezdetleges művek ezerszeres kalapácsolása.

Vöröspataknak háromezernél több lakosa van s a hegyről tekintve, számos új épület miatt — mert 1849-ben ez is sokat szenvedett az oláhoktól — igen barátságos tekintetű. A házaiba befalazott számos római fálirat az egykor itt létezett »Alburnum]majus«-ra emlékeztet, mit e gyarmat alkalmasint az Abrudbánya helyén fekvő Alburnum minus ellentétéül kapott. A városka meglekintése után a királyi család aknájába rándultunk, mely a völgyből kiindulva 1300 öl hosszú alagokban fut ki. Az alagok ívei itt egyáltalán ki vannak boltozva s csak a keresztátmetszetek mélységeinél — melyekből szármalyalagok vájvák,

A magyarok származása és ősi lakhelye fölől különböző vélemények uralkodnak. Abban azonban minden forrás és nézet meglehetősen meg egyezik, hogy a magyarok Európába vándorlásuk előtt a Kaukáz és Ural közötti pusztában, a Kaspi és Fekete-tenger közt nomádskodtak.

Ez okból a *Kumához* vezetjük az olvasót, mely a Kaukáz északi oldalán részint termékeny földelken, részint sivatagokon keresztül folydogál. Némely nyugoti és keleti források, névszerint a szomszéd Derbend krónikái a *mogerek, magyarok* (magyarok) népeiről tesznek említést, mely a *kumínok* (kúnok) mellett hosszas ideig, talán századokig sátorozott. Krisztus születése után 734-ben az arabok, kik a Kaukáz szorosain győzelmesen áttörtek, ismételt esaták után mind a két népfajt kiszoríták lakhelyükből. A magyarok ekkor északra, az Ural mellett lakó rokonfajú népekhez, Nagy-Magyarországba, *Ugoriába* vonultak, míg a kúnok a Kumától nyugotra, az azovi és Fekete-tenger északi partjaira, a Don és Dnieper közé telepedtek. A hely azonban, melyet a kúnok és magyarok elhagytak, az arabok és tatárok uralkodása alatt, sőt a legújabb időkig a fön-tartott elnevezések által folyvást megőrizé az emléket a magyarok és kúnok ázsiai lakása felől.

A Kuma (cserkeszül: *Jum-is*) vagyis Sivatag-folyam neve emlékeztet a kúnokra, a sivatag lakóira.*) E folyám és Bibala patakja közt talála

A *Madzsar* körüli táj salétromos, s az okból lovagló nomád törzseknek itt való hosszas tartózkodására mutat. A Kuma bokros partjain szőlők díszlenek, alsóbb rétegeiben pedig vörös festéket ásnak. Körte, eszeszervé, apró savanyús szilva s némely helyütt a kumblé is vadon tenyésznek más növényekkel együtt; egyszer-smind nagyobb kiterjedésű földek a földművelésnek kedveznek. Nyúl, őz és fácán sűrűn mutatkoznak.

Ha tekintetünket másfelé fordítjuk, már Madzsar közelében megpillantjuk a Kaukáz fenséges láncolatát. Majdnem az egész sort áttekinthetni a Kaspi-tengertől a Fekete-tengerig. Legmagasabbra nyúlik a 16,000 láb magas Elborus, mely fehérr pyramisnak tűnik elő északon.

Ez Madzsar vidékének jelleme, melyet a magyarok elhagytak, midőn az arabok hatalmukba kerítették. Ennek egy utóhangja látszik lenni a hagyomány Dentu-Mogere-e.

Ezekhez már most még azon nézetünket esatoljuk, hogy Madzsar építménymaradványai semmikép sem lehetnek őseink műveltségi fokozatának tükröi, de sőt véleményünk szerint azok nem is őseinktől eredtek, kik nem temetkeztek középi-letekbe, hanem az őket itt követett mohamedán araboktól, kik ily stulben építkeztek, kik évezredek keresztül ily mauzóleumokba szokták temetni sejkjeiket, szentjeiket, s kik vallásukat a Kaukáz

*) A gyökészó: *kum*, pusztá, sivatag.

*) Pallas: »Jegyzetek egy útazáson az orosz birodalom déli helytartóságában. 1793. és 1794. esztendőben.« I. kötet.

hegyáncokban maradt fajrokonainkkal, a cserkészekkel, csecsenekkel s már harcos törzsekkel is fölvetették.

Hanem azért Bálintnak Magyarhoz kirándulásától sok érdeket remélünk, kivált ha alkalma leendő ősmagyar sírokban ásatásokat tenni s azokat aztán a Kiew-környéki s az itthoni úgynevezett Kúnhalomok leleteivel összehasonlítani, mik legszembeszökőbb tanúbizonyságai lehetnek annak: laktak-e itt őseink, s körülbelül meddig?

Csempészek az erdélyi határon.

A csempészekhez mindig alkalmas terület szükséges, s alkalmasabbat a Kárpátoknál egyetlen hegység sem nyújt. E hegység az, mely Erdély, a Bánság és Moldva-Oláhorország közt a csempészetet oly eszbitővé és jövedelmezővé teszi.

A Kárpátok tulajdonképpen majd elágazó, majd halmozott hegyláncolatot képeznek, szeleségüket általában 9—10 mélyre tehetni. A Vörös-torony-szoros kivételével, melyen az Olt hőmpályóg keresztül, minden szorosa Moldva-Oláhorországból hegyi folyók medrében, egészen a hegység vízválasztó gerinceig vezet, innen aztán ennek vágásában, szakadékaiban át meredeken le Erdélybe, mely oldalán a hegység általában meredelebben esik le, mint tulsó keleti oldalán. Mindezen szorosokba számos mellék völgy nyílik, melyek egymással ismét sok szoros által kötvék össze. Hyetén képződésüknek fogva a Kárpátok minden más hegységénél alkalmasabbak a rabló- és csempésbandák elrejtésére. Hiszen csak néhány éve történt, hogy a Praha-völgy Orezu hegyén, az országút közepén, fényes nappal támadták meg s rabolták ki a bekormozott arcu rablók a magános «kriesmánál» (koresmánál) megállott s lovakat váltó, Bukarestből jövő diligenciát. A postaköcsi vezetőnek bírt annyi lélekjelenléttel, hogy a pénzes levelek vasszekrényre kulesit magától észrevétlenül eldobta s azt mondta, hogy a kules soha sínes nála. A rablók föl akarták törni a szekrényt, mi nem sikerült nekik, hanem további munkájukban csak az Orezu sziklás kapaszkodóján érkező fuvaros karaván szakította meg.

Moldva-Oláhorországban csempészetnél az oláh, vagyis «mókány» lovat használják, mely állat okosabb és mozgékonyabb, mint a milyennek látszik. Különösen a járatnak hegyi ösvényeken bámulatosan biztos lépésű.

Moldva-Oláhorország csempészei közt sokan vannak, kik egyes nemzetiségű házasságokból származnak s éppen oly jól beszélnek magyarul, mint

oláhu. Bárha a magyarok, nevezetesen a szekelyek és oláhok között történi házasságok nagyon ritkák, ilyenekkel mindazáltal találkozhatni nevezetesen a Bárcaságban, a Piatra-Marca tövén fekvő hét faluban, hol mintegy huszerenyi vegyesen magyar, szász és oláh lakos egymás mellett.

Képünk oly csempész-csoportot mutat, mely bátran s szerencsésen jutott keresztül az oláhországi határőrségi vonalon. Ott csak a vámot (vama) kellett elkerülniök piócák miatt, miket durva vászonnal lekötve nagy korszóban a második lovas hoz magával, mert Oláhországban a piócák kivételre igen nagy vám van vetve. Tömesebb nyers terményeket, mint gabnát, gyapjút, marhát s sertés-szűrtét a csempészek természetesen nem visznek ki. Hanem, most jó számukra a

Midőn aztán viharos éj köszönt be, a csempész elmege holmijáért s vásárlói kezei közé juttatja theáját, kávéját, dulceceáját (oláh édességeit), ragatját, albját (török édességek), keleti gyümöleseit, török kézműveit s mindenkifölött jöfőle török dohányt, mert a pipások Erdélyben is ezt szeretik legjobban; nem esoda tehát, ha a csempészeknek mindig találkozik vásárlója.

Végre még megjegyezzük, hogy a magyar-oláh határokon külön csempész-osztály nem létezik. A csempészek jobbra Erdély és Bárcaság határain lakó szekelyek és oláhok. Egyébiránt mindenki elősegíti a csempészetet: a bojár és bojárné éppen úgy, mint a fuvarosok és kereskedők, a magyar úgy, mint a szász és oláh. A pénzügyörököt ott nagyon gyűlölik, s ennél jobban talán csak a dohány-monopoli-umot.

Erdélyi csempészek.

nehézebb, a tulajdonképeni csempész-feladat, t. i. az erdélyi vámoikat kikerülni, mert majd minden szorosban fő- és alvámbház van, melyek közt a pénzügyörök cirkálnak. A csempész földolga most az országúton háborítlanul belejutni az erdős hegylánc szakadékaiba, melynek lábánál regényesen fekszenek a már említett bárcasági falvak. Ha ez sikerül nekik, a csempészek legnagyobb részben megnyerték játékukat, mert áruikat nem sokára elrejtethetik. Ekkor aztán csempészeink nyugodtan lovagolnak közel tűzhelyükhöz s szomszédáikat, ha magyarok «jó napot»-tal, ha oláhok «hume soares»-val köszöntik. Hogy magukkal hozott holmijukat hol rejtették el, az természetesen titok marad.

Tarakanow hercegnő.

Orosz udvari történet.

(Vége.)

1773. vége volt. A hercegnő Neusesből Obersteinba költözött. Ez időben újabb hírek merültek föl: ezek szerint ő nem volt kalandornő; azon címek, miket viselt, valóban az övéi s azért kapta azokat, hogy születésének titka rejtekben tartassék; ő nem volt más, mint Tarakanow hercegnő, Erzsébet cárné leánya. Ez időben a fejedelem távolléte alatt Mannheimba utazott, itt megismerkedett Radziwil lengyel herceg bizalmasával és folytonos kíséreléssel, Domanskyval, s ezt annyira elbájolta, hogy őt titkon Obersteinba kísérte.

Alig hallott Domansky azon hírekről, melyek a szép nő születésére vonatkozólag keringtek s alig vette észre azon rokonszenvet, melyet a lengyelek ügye iránt táplálni látszott, azonnal figyelmeztette erre Radziwil herceget. Ez rögtön így irt hozzá: «Az ön részvétel és segítségére való készsége, fensége, a gondviselés esodjaként tünik föl előttem, mely szerencsétlen hazánk fölött örökös s mily annak így őtalmazott adott.»

Most, midőn Radziwil és a Mannheimban időző öszzes lengyel nemesség elismerte őt, senki sem mert tovább méltóságában kételkedni. Radziwilra nézve, ki éppen Velencébe volt indulandó, hogy innen igyekezzen a fényes portát Lengyelország ügye számára megnyerni, mi sem jöhetett alkalmasan, mint Oroszország trónjára habár csak egy látszólagos örökös fölmerülése. Meggyeztek abban, hogy a hercegnő Radziwilt Velencébe fogja követni.

Küszöbön álló elutazása senkit sem döbbsent meg annyira, mint a limburgi fejedelmet. Hanem ő most Tarakanow hercegnő és Oroszország örökös volt; most tiszteletet s hódolatot követelt s a koronás jó ember alája vetette magát, önfelaj-

dozással nyújtán neki módot az elutasásra s elhalásáértben örökösödést nevezvén ki őt a styram-limburgi fejedelemsői címnek; sőt egészen Zweibrückenig is kísérté.

A hercegnő kalandsos életének új időszakába lépett, mely élet később keserű gyümölcsöket érlelt számára. Velencébe érkeztek Radziwil herceg, gazdagon öltözött lengyel nemesség kíséretében, azonnal udvarlására sietett, mit Tarakanow hercegnő egy héttel később Radziwil nővérénél, Morawska hercegnőnél tett látogatással viszonzott. Félidig-meddig való inkognitója átlátszó fátyol volt. Születése és az orosz trónra való igényei Velencében nyílt titkot képeztek. Terméiben Radziwil hercegen kívül látni lehetett Potocki gróft, Pinsk starostát s két kalóz-kapitányt: Hassánt és Melmetet, továbbá a híres angol utazónak, Montagnenket fiát, végre azon fiatal francia tisztet, kiket dícs- és kalandszomjuk a lengyel fejedelem kíséretébe csábított.

A velencei bank igazgatója, Martinelli különösen kegyelt barátja volt a hercegnőnek. Ha azonban azt hitte, hogy barátságos árán majd a bank fölött is rendelkezhetik, ez esetben nagyon csalódott, mert egy szép napon a bank a legudvariasabbban, de leghatározottabban megtagadta tőle a hitelt.

Radziwil és kísérete elhatározta Raguzába telepedni át. Az elindulás napján a herceg, nővére s számos nemes jött lakába, hogy Tarakanow hercegnőnek a kikötőig diszkisérteit szolgáljon. Itt aztán a herceg honfirtársai nevében kezdett beszélni, s azon reményét fejezte ki, hogy őt nem sokára azon polcon fogják látni, melyet számára születése és rangja kijelölt. »Mint Oroszország cárnője, — viszonzá ő. — dícsőségemet abban fogom keresni, hogy a Lengyelországgal történt jogtalanságok helyre hozassanak.« Ekkor történt legelőször, hogy terveiről hivatalosan nyilatkozott.

A birtokában levő okmányok közt volt két igen fontos; az egyik a Nagy Péter által megállapított örökösödési rend, a másik pedig Erzsébet cárné végrendelete, melyben leányát nevezi ki a korona örökösjeitől és régensnőül. Honnan eredtek ezen okmányok? Radziwil ezzel mitsem látszott törődni; elég az hozzá, hogy léteztek.

A fényes társaság Raguzában nagy föltűnést okozott s mindenki tolongott, hogy a hercegnőnek bemutatassék. Minden oldalról hódalattal környeztek. Radziwil naponta várt a szultántól fermánt, mely őt a török hadsereg élére hívja, hanem a szultán meghalt s utóda, Abdul-Hamid nem igen volt hajlandó Oroszországgal háborút elegyíteni. Radziwil ez által leverették s vissza akart térni Velencébe. A társaság elszóródott s a hercegnő elhatározta Rómába utazni, hol éppen az imént halt meg a pápa.

1774. évi dec. 21-dikén érkezett hű barátja, Domansky kíséretében Rómába s nem mult sok időbe, máris ő lett Hamilton angol követ terméiben a legünnepeltebb vendég. Ármánykodásai azonban Oroszországban alkalmasint figyelmet keltettek, mert a Livornói kikötő előtt állomásozó hajóraj-parancsnok, Orloff már hónapok előtt parancsot kapott, hogy Tarakanow hercegnőt kerítse mindenkép kézre. Orloff rövid modorú ember volt s II. Katalin kegyence. Azt írják róla, hogy III. Péter cárt saját kezeivel fojtotta meg.

Úgy látszik, hogy a hercegnő elfogatásában az angol követ sem maradt idegen. Hiteles tudósítások szerint a hercegnő Hamilton rábeszélésére ment el Livornóba, hol Orloff mindent elkövetett ott tartózkodásáért kellemessé tenni s tetette magát, mintha ő is elégedetlen lenne Katalin uralkodásával s szívesen látná, ha a trónon változás történne. Ünnepekkel ünnepeltek követek a hercegnő még haragudott is Domanskyra, ha ez figyelmeztetni s kérni merészelte őt, hogy Orlofftól őrizzék meg.

— Mióta szoktam meg, — kérdező büszkén. — öntől tanácsot kérni? Megyek, hová sorsom hív. Ha fél ön, hagyjon el engem.

Domansky mellette maradt. Egy napon Orloff különös látványt rendezett tiszteletére: hajót akart légbé röppentetni. A hercegnő számára egy remek bárkát szereltek föl. Az angol követ is jelen volt. Alig hagyta el azonban a hajó a partot, a hercegnő máris észrevette az árulást. Ezer torok kiáltotta: »Eljén a cárné!« s ő fogoly volt.

Máj. 11-én érkezett Kronstadtba. A cárné megparancsolta, hogy ezen ügyben az illetők milyen titoktartók legyenek. A nagykanecellár egy százados s egy század katoná kíséretében maga ment a hajó fődélzetére a foglyot átvenni. A nagykanecellár jó bánással és ravasszággal igyekezt tőle vallomást csikarni ki. A hercegnő föl volt indulva

elfogatása miatt s azt állítá, hogy soha esze ágában sem volt Oroszországban zavarokat indítani. Személyesen óhajtott beszélni a cárnővel, hogy neki igen fontos fölfedezéseket tegyen. Ez nem fogadta el őt, sőt Galitzin kancellár szemrehányásokkal illette azon szelidség miatt, melylyel a fogoly iránt viselkedett és sajátkezeleg lúsz pontban sorolá föl azon állam elleni bűnöket, melyeknek Tarakanow hercegnőt meg kellett reszketetniek.

E bünsorozatot Galitzinnak küldötte; egy napon azt írta neki Moszkvából, hogy a fogoly lengyel nő, egy másik leveleiben pedig azt állította, hogy egy prágai vendéglő leánya. Mindezen lépések azonban bizonyítják, mily fontos volt rá nézve ezen ügy, s mily türelmetlenül óhajtott annak véget vetni. Galitzin megtett minden lehetőt. Elhatározta, hogy Domanskynek a hercegnőhöz való ragaszkodását hasznára fordítja s ennek megengedte, hogy színe elő kerülhessen, mit sokáig hiába kért volt. Domansky nyárfalevelként reszketett, midőn a hercegnőt viszontlatta s csaknem könyezve borúlt előtte térdre. Boesánátért esedett, hogy mindazt elmondotta, a mit születésére vonatkozólag tudott s kérte, hogy tegye ugyanazt.

Azután a nagykanecellár lábait elő borúlt. »Kegyelem neki! — kiáltá. — A büszkeség lémoná uralkodik fölötte; ő már nem a magát. Adja a cárné hozzám nőt s szívesen eltűnök száműzést, szégyenséget s nyomort. Csak ajándékozások oda neki életét, s áldani fogom jótékony-ságokat.«

E szavak különös mosolyt esaltak a hercegnő ajkaira. Aztán komolyan így szólott a kanecellárhoz:

— Tegye meg nekem azt a szívességet s mentse meg ezen ember jelenlétét. Nem látja ön, hogy a szegény ördög be nem számítható állapotban van?

A hercegnő már régebb idő óta szenvedett melén s az orvosok szerint már csak néhány napig élhetett; azonban betegsége s folyton növekvő gyöngesége dacára egyetlen szó vallomás sem jött ajkaira. E helyett több személyt nevezett meg, kik képesek lennének születésére vonatkozólag fölvilágosításokat adni, többek közt Keith Györgyöt, Neufehalt parancsnokát és Jean Jaques Rousseau benső barátját, ki azonban már meghalt. Végre fölhajgytak azon kíséretekkel, hogy vallo-másokat nyerjenek tőle. Hanem nevezetes, hogy soha sem történt semmi ama hír elnyomására, miként Erzsébet cárnőnek leánya volt.

November 30-kán, kevéssel halála előtt papot kívánt a fogoly. A cárné a kasani káptalan kano-nokjával, Andrejew-fel való hosszabb értekezés után ezt küldötte hozzá, ki azonban vallási vigasz nyújtása helyett inquisitori vallatáshoz fogott. Látolt égy szeméit vetve rá a hercegnő, — ki még mindig így nevezte magát, — monda: »Olvassa fel ön előttem a haldoklók imádságát!« Ezután néhány napra, 1775. dec. 4-ken meghalt, születése titkát magával vivén sírjába.

A nagykanecellár s még más négy személy jelenlétében, éjnek idején temették el Raockin vár udvarában.

Domanskyt pedig Szibériába küldötték.

Növény az emberi táplálék.

(A vegetarianismus, mint a természetes életrend és gyógy mód alapja.)

(Folytatás.)

Nehogy azonban valaki szavaimból azt magyarázza ki, mint ha én ezzel azt akarnám mondani, hogy a kizárólag növénytápanyagokkal való táplálkozás mellett a kiválasztó anyagok száma és mennyisége kevesebb. Éppen nem, sőt ellenkezőleg, azt mondom, hogy a kiválasztó anyagok mennyiségét tekintve, ez a növénytápszerrel való táplálkozás mellett sokkal több, mintsem a húseledekkel való táplálkozásnál, de a kiválasztandó anyagok minőségét illetően a különbség igen nagy. Ugyanis míg a kizárólag növénytápszerrel való táplálkozás mellett a kiválasztó anyagok eltávolítását főleg a belek eszközlik, és a vesék és máj csak kisebb mérvben vannak azok kiválasztásánál igénybe véve, a húsevésnél a dolog éppen meg van fordítva, itt a kiválasztás folyamata kiválólag a máj és vesék működését veszi igénybe, és a beleknek csak kevés kiválasztani való anyag jut.

S ezen körülményt a legtöbb orvos és élettan-tanár kifejeli a számításból, holott éppen ezt kell figyelembe venni, mivel ebben gyökerezik aznyi mindenféle betegségek az oka, melyek a raffinirozott civilizációjával annyit dícsékvő modern

társadalmat mindinkább meglátogatják és meg-tizedelik.

Ha a mai betegségek kimutatásukat és halálozásai lajstromokat kezünkbe vesszük és kérdezzük, hogy honnét származnak azok a számtalan máj-, vese-, gyomor- és vérébajok, melyek az embereket már gyakran 20—30 éves korukban megölik; hánnt azon számtalan szívbajok, melyek annyira-kat a kora sírba veltetnek, s honnét az annyira mindennapivá vált nyak-, torok-, gégebajok, az azelőtt oly ritkán mutatkozó gutaütésre való hajlandóság már a 20—25 éves fiatal embereknél? S mi az oka a görvélkyör (Scrophulitas) és tüdő-gümőkör íjesztő mérvben való terjedéseinek és még más számtalan betegségeknek; azt hiszem, kimondhatjuk minden habozás nélkül — bár azért sokan álmódoznak, pessimistának fognak tartani hogy az a túlságos husevésűtől s a szesz-és izgató italok — bor, szesz, kávé, tea — általános elterjedt nagymérvű élvezésétől, szóval: egy természetellenes életrend követésétől van. És ezt oly orvos mondja ki, a ki sorai végén bevallja, hogy ő nem tartozik ugyan szigorúan a vegetarianusokhoz, de igen is a főntebb elmondottakról meggyőződve, ez életrend követői közül többeket hosszabb ideig figyelemmel kísért, sőt ezzel több hónapig magán is kísérletet tett, és e részben azt mondja, hogy soha jobban nem érezte magát és soha jobban nem nézett ki, bár már az ötven évet meghaladta, mint midőn kizárólag növény-tápanyagokkal táplálkozott, és ezért jogosítva is érezte magát a főntebb közlötteket elmondani.

De lássunk még néhányat azon okok közül, melyek miatt a husevés — más szempontból tekintve is a dolgot — ártalmas az emberi testre.

Volt idő, midőn még az emberek legnagyobb része vadászattól élt; hogy ezen vadászniékek még a túlnyomó husevés mellett is egészségesek és hosszúéletűek voltak, annak oka csak abban kereshető, hogy oly ember, ki egész nap a szabad levegőn van, az időviszontagságok minden-nemű változásának kitéve, e mellett oly fáradalmas foglalkozást íz, mint a vadászat, az minden-cetre inkább és előbb képes legyőzni egy ily természetellenes tápszer által előidézte bajokat is; e mellett még tekintetbe kell venni azt is, hogy a vadak husa, melyek a szabadban élnek és természetesen táplálkoznak, egészen más minőségű, mint azon állatoké, melylyel a mai civilizált emberek táplálkoznak.

Ugyanis azt látjuk, hogy a piacokon eladásra kiállított állatokat annál jobban fizetik, azok annál drágábban elkelnek, minél kövérebbek, hizottabbak; természetes tehát, hogy a gazdák törekednek az eladásra kerülő állatokkal minél hizottabban állítani be a vásárra. A hizalás azonban ma már — mint tudjuk — legnagyobb részt szeszmoslók s más gyári hulladékokkal a legjővedelmesebb, e mellett tudjuk azt is, hogy a hizást az által lehet leginkább elősegíteni, ha a beállított állatok minél kevesebbet háborgatnak, minél kevesebbet mozognak, s minél inkább elzárhatjuk tőlük a világozságot és a szabad levegőt. A kap-panokat és ludakat Franciaországban teljesen sötét helyiségekbe zárják a hizalás ideje alatt s oly szűk ketrecekbe, hogy azok megmozdulni sem képesek. Ezen körülmények az igaz, előmoz-dítják a hizást, de egyérszermind beteges teszik az illető állatokat, a mit eléggé mutat azon tapasztalás, hogy ha egyszer valamely állat jól meghízott — ha azt el nem adjuk, hanem visszavisz-szük őket az előbbi takarmányzásra — mihamar elpusztul. De egyéb bajoktól eltekintve, hiszen a hizás maga is betegségi állapot, mihelyt az a természetzsabta határon túlmegy, és e mellett éppen a természetellenes táplálás és a szabad levegő s világozság elzárása miatt még hányféle betegség nem fejlődik ki a hizalás tartama alatt! A mely állat csak némi hajlammal bír valamely tudóhajra, annál az a hizalás alatt bizonyosan kifejlődik.

Kérdjük már most, hogyan legyen az ily mindenféle kórányaggal telt táplálék egészséges, egészséges főleg arra, a ki szintén maga is, mint a nagy városok lakosainak nagy része, nélkülözni kénytelen a szabad mozgást és a szabad levegőt is a napnak nagy részén át? És mégis, habár el lehet is mondani, hogy a táplálkozássra kerülő állatok kilenc tízedre beteg, kinek jut eszébe azt ellenőrizni?

Hánszor láttam már magam is borsóka-kóros sertéshúst nyilvánosan kimérni a piacokon, melynek élvezete — mint tudjuk — az embernél a galandférget idezi elő, mit hogy még a beszáás sem bír megsemmisíteni, mutatja az, hogy a leg-utóbbi krimiai hadjárat alatt az angol katonák legnagyobb része ebben szenvedett. Megkapták azt a

közöttük kiosztott beszózt sertéshústól. S hogy a pokolvart szintén a beteg állatok husa idezi elő, az is általános tapasztalat; valamint köztudomású tény az is, hogy az angol hajókra a súly (skorbut) gyakran mutatkozik, s hogy a matrások attól meg nem szabadulnak, míg szárazra nem jutnak és ismét növénylétszereket nem kapnak. A husevő Angliában ezen baj annyira el van terjedve, hogy alig van család, melyben annak nyomát föl ne lehetne találni.

Vagy tán arra, hogy a legtöbb husban annyi mindenféle kórananyag van fölhalmozva, azt felelik a husevős pártolói, hogy ha az jól átfő vagy átsül, e kórananyag is megsemmisül abban? Igaz, hogy a jól átfőtt vagy sült hus élvezete után so galandfőrgét, se trichinbetegséget nem kap az ember, s megsemmisíti a tűz heve a gümőkör anyagának hatályát is, de azért egészségesnek lehet-e mondani az ily húst, s előnyös lehet-e annak élvezete az egészségre?

De meg egyáltalában nem is képes senki esupán külső látás után megítélni bizonyosan, vajjon egy darab sertés-, juh- vagy marlahus egészséges-e, vagy nem. Azt pedig mint tényt hozhatom föl, hogy a London közelében levő tehenészetekben szigorúan őrködnek a tehenészetek tulajdonosai a tehenek egészségi állapota fölött; a mint észreveszik, hogy valamely tehenél a gümőkör fejlődni kezd, azokat rendszeren azonnal eladják, jóval előbb, mintsem e baj folytán azoknál az aszkórság kifejlődött volna. S azt állítják, hogy az ily gümőkörben levő állatok különösen kellemes édes ízű, finom és nedvűs husa van, melyet a gourmandok igen nagyra becsülnék. En részemről jó étvágyat kívánok hozzá! A gümőkör — mondja dr. Trall — az állatoknál rendszeren a hiányzó mozgás, a természetellenes és túlságos bő hizlalás következménye. És ezeket a most divatozó táplálásnál mind fölhatjuk. Hány gümőkörös állatot fogyasztanak tehát el az emberek csak egyetlen nagyobb városban is, hová annyi szeszgyári moslék hizlalt marhát szállítanak csak egy év alatt. Csoda-e tehát, hogy a túlságos mennyiségben huseledelekkel élő népek annyi mindenféle betegséggel vannak álvetteve?

Az angolokat éppen mint oly népet szeretik fölhozni a husevős pártolói, mely sok húst eszik és éppen ezért oly egészséges, munkás és vállalkozó. A fölfeletes szemlélő, a ki csak a London utcáin mozgó tömeg látása után itél, igen hajlandó ez állításnak igazat adni, de ha behatóbb vizsgálataba bocsátkozunk a dolognak, akkor azt látjuk, hogy Londonban sincs az másképp, mint Európa más nagy városaiban. A városokban, hol főtt húst fogyasztanak az emberek, és e mellett még sok bor, sör, kávé, tea és szeszes italok kerülnek fogyasztásra: ott nemzedékről-nemzedékre látni lehet a hanyatlást. Ott ezer meg ezer a görvély- és sápkörös gyermek, ezer és ezer a gümőkörös, a szivbajos és aszkóros ifjú és ezer meg ezer a gyomor-, vese- és májbajos férfi s köszvényes agg. A vidéken ellenben kevesebb húst esznek s kevesebb sört, bort, szeszes italokat, théát és kávéat fogyasztanak az emberek: ott egészségesebbek is ezek, a kik azután időről-időre kipótolják azon házagokat, melyek a nagyobb városokban a nagyobb mérvű halálozások által keletkeznek.

És természetesen a husevős évtizedről-évtizedre károsabb hatású lesz, mert míg egyrésztől az állatok is mindinkább természetellenes tápszerekkel tartatnak s hizlaltatnak, és így mindinkább elbetegesednek, tehát kórananyagokban gazdagabb hús kerül a piacra, addig másrésztől a hús rossz hatása is mindinkább nagyobb pusztítást is fog tenni a folyvást jobban és jobban degeneráló nemzedékben. Sőt e természetellenes takarmányzása az állatoknak, mely főleg nagy városok körül fekvő tehenészetekben van otthon, még a különben az állatok rendes legelőn vagy természetes fűtakarmányon való tartása mellett oly egészségesre és oly tápláló tejet is káros hatásúvá teszi az egészségre. Ugyanis a mindenféle gyári hulladékon, kivált pedig szeszmolekón s átalában lágyeleg, petyhelt, természetellenes takarmányon, folyvást zárt istállóban tartott teheneknél esupán e természetellenes tartás s a szabad levegő hiánya folytán a tüdőgümőkör (francia betegség) igen gyakran ki szokott fejlődni, s Gerlach berlini hírneves állatorvos által tett kísérletekből — ki erre a szülők figyelmét akkor föl is hívta — kitetszik, hogy az ily gümőkörös tehenek teje a gyermeknekél a görvély- és gümőkört előidézni képes, mit tudva, egyáltalában nincs mit esudálkoznunk azon, hogy a gyermekeknekél, főleg a nagy városokban, oly gyakori a görvélyesség.

Az elsorolt káros hatásokon kívül károsan hat még a husevés az emberek egészségre az által

is, mert a vért süríti, rostanyaggal tulterheli, ez által gyuladós, léges betegségek iránt fogékonyabbá és ily betegségekben föl bomlásra hajlandóbbá teszi. Ez onnét van, mivel a hús, melyet az emberek táplálkozására használnak, nem csak újonnan alakult szerves képletekből áll, hanem nagy mennyiségű föl bomlási anyagokat is (kreatin, kreatinin, sarcin) tartalmaz, tehát az ember még a legfrissebb hús élvezete mellett is fölvesz az elfogyasztott hússal egy bizonyos mennyiségű föl bomlási anyagot. Mely föl bomlási anyagok, hogy a testbe jutva valóban lázas izgatottságot idéznek elő, azt az orvosok is beismerni látszanak az által, hogy mihelety ily betegeknek vannak, kiknél azoknak lázas állapota miatt mindent kerülni kell, a mi lázas izgatottságot idézhet elő, a husevést és a szeszes italok élvezetét azonnal megtiltják. És azt bárki is tapasztalhatja, ha figyelmet fordít rá, hogy ha valamely lázas betegségből üdülő betegnek husevést adunk, azoknak évrerése azonnal gyorsabb és náluk a vér melegsége 1—2° R. is emelkedik. A miből aztán igen könnyű kimagyarázni azt, hogy miéty oly gyakoriak a betegségekbe való visszacsúszások. Ugyanis a huseves élvezetét a legtöbb orvos, mihelety némi üdülést vesz észre, azonnal megengedi, holott ez — mint azonnal látni fogjuk — éppen oly idegizgató szor, mint a hús, vagy még rosszabb. Erre nézve Liebig maga azt mondja: »A hús kivonatának, a husevesnek egy sajátos hatása van az idegrendszerre, melyet feszültségnek, izgatottságnak lehet legjobban nevezni, mit hogy a husból kifőzött kivonat-anyagok (Extractivstoffe: kreatin, kreatinin) idéznek elő, arról többé semmi kétség sincs.« Vegytani leveleiben pedig ugyancsak Liebig a husevesre vonatkozólag ezeket mondja: »Mint a hús, ugy a huseves is igen összetett természetű. Mindkettő igen gazdag légeyartalommal bír, mely légeyartalmu anyagok közül kettőt: a kreatint és kreatinint, mint igen szép, átlátszó, színetlen jegeceket lehet előállítani. A kreatin, mely sokkal kisebb mennyiségben van jelen a husevesben, mint a kreatin, igen erős szerves alj, mely összetételre a növényországbeli légeyartalmu szerves aljakhoz esatalkozik, azon aljak osztályához, hová a legiszonyabb mérgek is tartoznak« (nicotin, strichnin, morphin.). A tiszta kreatinból Bachheim tanár kísérletei szerint 5—10 szemer oléig arra, hogy azzal háziányul meg lehessen mérgezni. A hús kivonat (Fleischextract) által, mi nem egyéb, mint mézsiűrűségre befőzött huseves, e mérgezést szintén elő lehet idézni az ily kisebbfajta növényevő házi állatoknál.

(Vége következik.)

EGY VEGETARIANUS.

Vegyes közlemények.

— (A házi orvos tapasztal.) A tavasznak már küszöbén állunk. A hideg még kétségkívül tehet nélkül néhány látogatást, mielőtt végkép elbúcsúznék jövő télig, de ezt is csak eltérjük azon reményben, hogy a fikat nem sokára ismét zöld mezükben látjuk. Nincs az évek oly kora, melyben az orvosi tudás oly alkalmas lenne, mint éppen ezen tavaszban. Első az öltözködés kérdése s ha erre ügyelünk, az egyszerű rheumától kezdve a súlyos tüdőgyuladást számítlan betegséget kerülhetünk ki. Ruggal és este, ha foglatosságaink a hízón kívül szőlőtanak, ne mulasszuk el jól föloldozkodni, s e tekintetben igen ésszerűk azon felső kabátok, melyeket levethetünk, ha melegbe helyre lépünk be s melyet tavoztukkor megint felvehetünk. Délután a légkörök már most is enyhébb, ilyenkor elég egy felöltő is, ha tudniillik az elég vastag. Ügyeljünk ezenkívül lábunkra, hogy az át ne ázzék. Tavasszal mind városban, mind falun gyakran nedves, sáros a talaj, falun azonban ilyenkor szerencsére jó erős, halzsírral kent eszmit hordanak, míg a városban divatos cipők talpai könnyen átvesződnek s e mellett nem levén száruk, a láb alsó része könnyen átfázik, a mi sok bajnak oka. Tavasszal az ember szervezetben különös működés megy végbe: sok ember ilyenkor elveszti étvágyát, feje nehéz és szédül, míg másoknak gyomra nemcsak nem emészt, de valósággal beteg is. Ennek ell nében használjunk könnyű ételeket, kerüljük a nagyon zsíros éledeleket, a füstölt húsokat stb. Mindaz, a mi izgatja a gyomrot, alkalmas, mint például a kávé és tea, azonban mindkettőt mérsékelten használjuk. A nők ne igen gyakran töltsek idejüket oly balok és estélyeken, melyek egészen hajnalig tartanak, mert a fáradtság, álmatlanság, hideg italok és a hajnalban való étkezés tökéletesen aláássák az egészséget.

— (Az esztek hazájából.) Hogy mily rendkívüli molóssággal fogott az oroszországi közép az olvasáshoz ott, a hol csak néhány év óta is rendszeres elemi iskolák léteznek, arra a következő adatok szolgálhatnak példánul: az orosz balti tartományokban élő németellenes

érzelmi esth-latus nemzeteknek összes sajtóiradalmá 3 heti lapból áll: de mind a három, ha tekintetbe vesszük a 800,000-re menő esth-latus népfaj létszámát, aránylag véde igen nagy olvasó-közönséggel bír. Így a mittvai latus újságnak 1870. évben 4000, jelenleg 6000; a »Május Vjeszisz«-nak jelenleg 7000, a balti hírnemő-nak 1870-ik évben 1400, most 2500, összesen 15,500 előfizetője van, holott a magyar fölvidéki 6 tót lap 2 milliónyi népesség mellett összesen csak 4400 előfizetőt képes fölmutatni. Megjegyezni méltó, hogy az esth-latus nemzet többnyire segyjegy néposztályból áll, melynek sem arisztokráciája, sem művelt városi polgársága nincs, s hogy Miklós cár idejében összes irodalmat imakönyveken kívül 2—3 naptári képezte.

— (A korcsolyázás történetéből.) Ne gondolja senki, hogy e testező mulatság újabb kor találmánya, mert régi leletek a mellett tanusodnak, hogy a cölöp-pítványok korában (tehát mintegy 4000 évvel ezelőtt) már létezett. A korcsolya legprimitívebb állapotában (sontból készült s a borni muezum is egy löcsontból készült darabot őriz, mely a Moos-tó cölöp-pítványeiból került; Svédciában és a londoni britt muezumban szintén léteznek ily korcsolyák az ősrégi időkől). A XII-dik században London fiatal polgársága már a város környékén elterülő tavakon korcsolyázott. A korcsolya mostani alakja a friezek találmánya. Különböben mindenütt a művészet vagy mulatság eszköze, mert pl. Hollandiában a számos esatornán, Norvégiában a számos keskeny és hosszsan lenyuló öblökön a könnyű és gyors közeledés kitérő eszköze.

L. — (A mexikói lázadásról.) A spanyol lapok a következő érdekes adatokat közlik a mexikói lázadásról: »A fölkelőtől megszállott Pádras Nigrasban Valdes még mindig tartja magát. A fölkelők még nem foglalhatták el Camargot, jóllehet nagyobb seregük van, mint Cortiniának. Január 20-án egy hajó púzzal s élelmi szerekkel érkezett a kormány részére, mely mint tüzadó akart fölkelni. Az indusok Tejasban fölkeltek, leögezték a gyárakat, leölték a lakosokat, a marhákat pedig Laredo s Aquila közé hajtották. Quiroga fölkelő táborok jan. 22-én úmádat meg Cortinú Camargóban. Spanyolországba az ítűkzet alatt érkezett a tudósítás, így a kim-nel még ismeretlen volt. A vámbivatalkok mit se n hagynak az ország belsejébe szállítani. Miután Camargo híhetőleg eles, a posta már oda nem megy. A fölkelők mondják, hogy Martinez és Mariano megszállva tartják San Louist, s az egész kerület urai. Zacatecast pedig Guerrero s Garcia szállították meg, s az egész vidék hódol. Borrego már elfoglalta Durangot, s ezer embert küldött Chihuahua elfoglalására. Trevigno fölkelő Coahuila és Nueva Leon államok birtokában van. Quiroga Tamalipas-ból foglalja el a határ melletti vidékeket. Matamoros-ból január 22-dikéről a következő hírek érkeztek: Trevigno, Martinez és Cepeda jelentékeny erővel San-Louis felé nyomulnak, hogy a kormány seregével megütközzenek. Martinez megsemmisíté Comellast, ki ellenállt, s több helységet elfoglalt. Donato Gueroero Zacatecastban áll 2000 emberrel, hogy Trevignónak segítsen, ki Juarez ellen 6000 emberrel áll. Escobedo Juarez ellen nyilatkozott. Hasonlóképp De Leon, ki Guanajuatoban várja Diazt. Durango állam egészen fölkel. A kormánynak itt senni ereje sincs. Chihuahua állam semleges marad, Carrales a napokban proklamál. Quiroga megérkezett Mierbe 200 emberrel, hogy Camargóban Cortinával megütközék.

L. — (Anglia kereskedése.) Mennyire felülmúlja a tengeri kereskedésben Angolország a többi államokat, arról újra meggyőződünk, ha az 1871-iki ki-s bevittelt tekintjük. A múlt évben tehát következő volt a forgalom Angliában:

	Bevittelt: tonna	Kivittelt: tonna	Összesen: tonna
Angol hajókra ..	11,236,507	13,407,178	24,643,685
Német ..	1,013,743	1,396,243	2,409,986
Norvég ..	1,350,349	778,316	2,128,665
Amerikai ..	667,607	758,266	1,425,873
Olasz ..	363,387	503,645	867,032
Francia ..	313,725	517,554	831,279
Svéd ..	321,415	315,247	637,662
Dán ..	234,024	334,500	568,524
Orosz ..	252,060	271,649	523,709
Holland ..	140,077	222,122	362,199
Bolga ..	169,646	181,962	351,608
Spanyol ..	156,391	175,820	332,211
Osztrák ..	134,770	168,865	303,635
Portugal ..	38,231	35,115	73,346
Görög ..	6,903	9,415	16,318
Különféle ..	14,267	9,215	23,502
Összesen	16,413,102	19,085,132	35,498,234

Hírek.

— (A Teleki-féle vígjátéki pályázatok) eredményét e hó 18-án hirdették ki az akadémiában. A 100 db. aranyos mű címe: »A csók« s a jelentés szerint meg vannak árnyoldai és költői ércényei egyaránt;

szerzője **Dóczi Lajos**. E nevet ugyanakkor a hivatalos lapban is olvastuk a névváltoztatások közt: Dux Lajos nevével Dóczi-ra változtatta. Dux Lajos egyike az ifjabb irodalom legtehetségesebb tagjának, ki Goethe »Faust«-ját is sikerült fordítja, s e mellett a politikai sajtóban is sokat működik. Jelenleg Bécsben lakik, mint a külügy-miniszterium egyik titkára.

— (**Zoppa strjdn még nincs emlék.**) Rozsnyó helyi vállalkoztak, hogy a korszerű költő halmvai strjád megjelölés, s e célból a rozsnyói városnáz termében apr. 21-én délután nagy bazárt rendeznek. Székely Szörénia urhölgy tehát fölkéri a közönséget, hogy a bazárban áruba bocsátandó tárgyakat apr. 14-ig hozzá Rozsnyóra küldeni sziveskedjenek. A bazárt táncszármal követi.

— (**Haldózsok.**) Bruckenthal Armin báró, a család utolsó ivadéka e napokban halt meg Szebenben. Halálával a család palotája, műkincseivel, könyvtárával és egyéb gyűjteményeivel a szebeni iskolákra száll, s lehetőségessé fogja tenni azoknak felvirágzását. — A tanügy terén két fíradhatlan munkást vesztettünk el a közelebbi napokban: Veress László debreceni főiskolai tanárt, és hölön Mikó Lőrinc kolozsvári unitárius főiskolai tanárt. — Barkóczy János gr., ismert ó-konzervatív férfiú, egyike azon mágánusoknak, kiknek otthonja Bécs, e hó 17-én elhunyt Bécsben 67 éves korában. Közéletünkben jelentékeny szerepet játszott, de nem a szabadelvűség érdekében. Benne a grófi család utolsó fiarjadéka hunyt el.

— (**A néptantú ismertetőre ügyében**) Molnár Aladár, mint szerkesztő és az Athenaeum, mint kiadó következő nyilatkozatot küldte hozzánk: »A Néptantú ismertetőnk igéretünk s törekvésünk szerint már 1871. évi október 1-ére meg kellett volna jelenni. Azonban főleg azon körülmény miatt, hogy a kéziratokat minden igyekezetünkkel nem bírtuk a kellő időre összegyűjteni, részint tölünk nem függött nyomdai s szerkesztési nehézségek miatt lehetetlen volt igéretünket a kitűzött időre beváltanunk. Amde most már az egész első kötet készen van és egy pár hónap alatt kikerülhet sajtó alól. A tisztelt gyűjtő és aláíró urakat csak még egy kevés szives türelme kérjük. Meltóztatásnak figyelembe venni, hogy ily nagyobb encyclopédiai munkánál gyakran merülhetnek fel oly váratlan nehézségek, melyek gyorsan le nem győzhetőek.«

— (**Magyarországi néprajzi kiállítás van tervezve.**) Ugyanis a közoktatási miniszter fölkérte a múzeum részéről, hogy a bécsi világtárlatra állítasson össze ily néprajzi kiállítást, mely aztán a tárlat végével a múzeum birtokába menne át.

— (**A pesti népszínházi bizottság keltezől**) az alapszabályok kidolgozására kiküldött bizottság tanácskozást tartott Gelléri Szabó János elnöklété alatt. Elnök bejelentett azon irányelveket, melyeket az e célra kiküldött kilenc bizottság megalapított, s melyekre az alapszabályok kidolgozásánál tekintettel kellend lenni, s miután a feldolgozandó anyag bővebb tanulmányt kíván, a megvitattat elvek értelmében szerkesztendő szöveg megállapítása céljából közelebb fog ülést tartani.

— (**Északi sark-expedició.**) A Weyprecht és Payer urak által rendezett északi sark-expedició létrejött az Ausztriában és külföldön is megindult önkényes adakozások folytán biztosítva látszik, míg Magyarországból nem igen mutatkozott részvétel, mit annak lehet tulajdonítani, hogy a közönség arra kellő módon figyelmeztetve nem volt. Ezen mulasztást a rendezők az által szándékoznak helyrehozni, hogy Payer főhadnagy a közeledő nagy hét folytán Pestre jön, s itt az é. i. sark-expedició fontossága és jelentőségéről néhány fölolvastat fog tartani. Az expedicióra eddig jelentkezett tengerészek nagy része, valamint az orvos is magyarok.

— (**Tüzöltő zsebkönyv-re**) nyitottak előfizetést Márkus Miklós és Stirling János torna- és tüzöltő-egyleti tagok. Előfizetési ára 1 frt, s a pénzék Márkus Miklóshoz Postre (váci-út 8 sz.) vagy Stirling Jánoshoz Pécsre (bazárpütel) küldendők april végéig. A könyv leírásait 25 fa- és rézmetszet is fogja illusztrálni, s függeléké egy német-magyar tüzöltő műszótár lesz.

— (**A természettudományi társulat pályakérdése.**) A kir. m. természettudományi társulat a jelen 1872-ik évben 2000 forintnyi összegét oly tudományos munkálatok előmozdítására kíván fordítani, melyek az ország fizikai vagy meteorologiai (így például melegség, légnyomás, légáramlások, csapadéki, párolgási, villanyosság, dejelenség, phaenologiai s több efféle) viszonyainak kutatását vagy ismertetését előzzák. Midekinék egyenlő alkalmat akarván nyújtani, hogy a főnebb említett szakmához tartozó munkálatával versenyre kelhessen, a természettudományi társulat választmányra ezenel pályázatot hirdet oly munkálatok vagy tervezetek díjazására, melyek Magyarország fizikai vagy meteorologiai kutatására vagy ismertetésére vonatkoznak. E szerint a beküldendő tervezetek vonatkozhatnak az ország valamely részében teendő új kuta-

tásokra és utazásokra, vagy a kiemelt edlt előmozdító szakmunkák irására. A pályázók kötelesek maguk-megnevezni és egyszersmind kijelenteni, vajjon munkálatukkal az egész 2000 frtnyi összegre, vagy annak mily nagy részére tartanának igényt. A beérkező tervezetek megbírálásra a választmány szakfőbírákból álló, hét tagú bizottságot küldött ki, mely a tervezetek célszerűsége fölött itél, s a választmány belegezésével megbiz a pályázók közül egyet, vagy ha a körülmények engedik: többeket terveik kivitelével, kiknek egyszersmind a kívánt összeget díj gyanánt odaítéli. A díj rendszerint a munkálat befejeztével, mégis, ha annak kivitele pénzküldéssel járna, részben már a megbízatás alkalmával is kiadhatatik. A tervezetek f. évi május hó 31-ig a természettudományi társulat titkára hivatalához (Pest, aldunaszor 1. sz.) küldendők. A másik pályakérdés következő: »Adassanak elő kultivált növénynek betegségei, különös tekintettel azokra, melyek előlő növények által idézhetnek elő.« Jutalom a Bugát-főle alapítványból 300 forint. Beküldési határidő 1872. október 31. E kérdésre csupán a társulat tagjai pályázhatnak.

— (**Rövid hírek.**) A nemzeti színház subvencióját újévétől 24,000 frt fölébe emelték; most tehát 84,000 frtnyi évi segélyt kap. — A sz. István-társulat márc. 14-én tartá évi közgyűlést. Ipolyi Arnold — miután püspököt nevezett ki — az alemnökségről lemondott, s helyére Tarkányi Béla kanonokot választák meg. A gyűlésen a primás elnököl. — Az Erdélyben tervezett román színházra eddig begyűlt összegről következő kimutatót olvassuk: van elhelyezett készpénz 2332 frt 32 kr.; állami kötvényben pedig 600 frt; az aláírt költsévényeken alapuló, de még be nem fizetett összeg 12,128 frt és 1200 frank, — összesen 15,060 forint 32 kr és 1200 frank. Midőn e tárgyakon Déván 1870-ik évben gyűlés volt, az aláírt összegek 10,000 frtot tettek, de két és fél év óta csak mintegy 5000 frt. gyűlt egybe. Ha a gyűjtések nagyobb eredményt nem tüntetnek föl, az eddigi összegeket román népiszkolákra fordítják. — A nemzeti múzeum termét e hó 16-án nyitották meg; a régiségár még rendezés alatt van. — A bádai szinkört a nyári időnyre Miklósi pécsi szinagzatonak adták ki.

Olvasóinkhoz. A március-juniusi évnegyednél ismét föl hívjuk a közönség figyelmét a **„Hazánk s Külföld“** című illusztrált hetilapra, mely most már VIII-dik évi pályáját futja. Lapunk irányát bővebben fejtegetni fölösleges. Közleményeink átölelik a szépirodalom és ismeretterjesztő irodalom minden ágát, s illusztrációink a hazai közélet jelenségeit s nevezetességeit mutatják be jó rajzokban, nem feleldvén meg a külföld érdekesebb férfiainak s nagyvilág nevezetességeinek bemutatásáról sem Irodalmi és ismeretterjesztő rovatainkban folyvást jóhangzásu nevekkel találkozunk az olvasó, míg képek tekintetében mindig igyekszünk, hogy lapunk egyike legyen a legdiszteseknek.

Irodalmi összeköttetéseink folyvást gyarapodván, a jövő évnegyedtől kezdve nem lesz egyetlen szám sem, melyben novellákat, elbeszéléseket ne közölünk, hogy ekkép egy család minden tagja megtalálja lapunkban az olvasmányokat. Adni fogunk eredeti beszéyleket, szigorún arra törekedve, hogy ezek mindig olyanok legyenek, melyek a jó ízlést, de az ítéleti követelményeket is kielégítsek. Fordított beszéyleinket pedig a legjelöl külföldi termékekből válogatjuk. Egyéb cikkeink az ismeretek s tudományok kiválóbb mozzanatait tárgyalják.

■ Egész éves előfizetőink színes nyomatu nagy műlapban részesülnek. Ennek tárgyát már a legközelebbi napokban tudatjuk t. előfizetőinkkel. A műlapot megkapja minden egész éves előfizető 30 krnyi csomagolási díj beküldése mellett, habár évnegyedenkint történik is a díjbeküldés. — Az új előfizetők abban az előnyben részesülnek, hogy a régi b b évfolyamok igen költséges kiállítású Doboz, — Huszár bravour, — Guyon tábornok, — Bem diadala, — és Az egri nők című színes nyomású jutalomképeinket 1—1 frtjával s 10 krnyi csomagolási díj beküldése mellett rendelhetik meg. Szokoly Viktor, társ szerk. Kazár Emil, felelős szerk.

A jelen évfolyamból még folyvást szolgál teljes példányokkal a kiadó-hivatal.

Előfizetési feltételek: egész évre 6 frt, fél-évre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr. ■ Figyelmeztetjük egyszersmind olvasóinkat a »Hazánk s Külföld« politikai testvér lapjára, a balközép olcvi valló »Heti Posta« című politikai hetilapra, mely vasárnaponként egy nagy iven jelenik meg, s előfizetési ára egész évre 1 frt, évnegyedre 1 frt.

Az előfizetési legegyszerűbben postai utalványok által történhetik, ezért iverket nem is bocsátunk ki.

Az »Athenaeum« irod. részvénytársaság, mint kiadó.

Megjelent új könyvek. »A rövidlátók,« vigjáték öt felvonásban, írta Ifj. Ábrányi Kornél. E darab az Akadémia tavalyi Teley-féle pályázatán a bírálók általános díszretévével találkozt. Sok költséget, elhűséggel és élénken van írva. Híányos azonban kompozíciója. — A magyar »Mérnök és építészegylet Közgyűlése« februári ülésé következő tartalommal jelent meg a XIX. száraz előzetészetek által-ós jellemzése. Ney Bélától. — Tengerparti fölmérések az Egyesült-Államokban. Schumacher Páltól. — A rigi vas-pálya. Demeter Ferentől. — Tenger alatti sziklahobban-tások dynamittal. Horvát Samutól. Vegyesek stb. — »Az örök ücsés,« írta Majthényi Ferend. Igen csinosan kiállított könyv, melyért meg kell díszelnünk a pozsonyi nyomdát; de maga Majthényi Ferend meg várható volt-e az adalmi kísérleteinek nyilvánosságára hozatalával — A Pse-nyecké Nagy Sándor által megkezdett angol és francia nyelv-tanokból újabb füzetek jelentek meg; jelesül: 1. Az angol nyelv levezérinti önkutatás Robertson T. tanmódja szerint. II-ik rész. XXI. és XXII-ik levél. 39., 40., 41. és 42-ik lecke. Egy levél ára 30 kr. 2. A francia nyelv levezérinti önkutatás Robertson T. tanmódja szerint. I rész VIII-ik és IX-ik levél. 14., 15., 16. és 17. lecke. Egy levél ára 30 kr. Mindkét munka Pesten Aigner Lajosnál, s Debreczenben a kiadó-irodában (piac, Farkas-ház) kapható. — Debreczenben Csáthy Károly kiadásában jelent meg: »A kir. törvényeszek és járásbírószék, rendezett telekkönyvek területereinek kimutatása teljes, tisztí címtárral s határendbeli tárgymutatóval.« Bolti ára 1 frt; bekötve 1 frt 60 kr.

Uj zeneművek. Táborosky és Parsch zeneműterkeskedése kifogyhatlan az új kiadásokban. A lefolyt héten ismét a következő zenedarabok jelentek meg: »Hovéd-diszanos-uduló,« zongorára szerző Seiffert Antal, a 12-ik gyalogszer-zed karmestere; ára 60 kr. — »Lazi-palka,« zongorára Ifj. Faurbach Fülöpöt; ára 50 kr. »Világ-füldalca« (Welt-schmerz) Polka-mazur, zongorára Willy Deutschlét; ára 50 kr. — »Nevedt-palka,« (Lachpolka.) Zongorára Seiffert Antaltól. Ára 50 kr.

Szerkesztői üzenetek.

— Pest, K. V. Mi nem vállalkozhatunk a kéziratok meg-örzésére, mert akkor nem egyszerű asztalfőkről, hanem maganzokról kellene gondoskodni. Azt sem lehetjük, hogy bírálat végett valami munkát átolvassunk, mert nem sok idővel rendelkezünk. — Sz. Pálóvár: »Egy magyar honle-ány nem szive.« A ki ezt írta s azt hiszi, hogy megör-veztetjük vele a »magyar olvasó publikumot,« annak ugyan fure a fogalma van a publikumról, de még saját magáról is. — Hlyre: F. L. Tévél-ből csak most jutott kezünkbe a levél. Tudnunk kell azonban, hogy a kért szindarabok a műkedvelői előadásra, vagy olvasmányok kellenek-e?

TARTALOM.

Cikkek: »Mazzini József,« — »Branyiszko,« Gáspár Imrétől. — »Fiam,« (Eredeti beszély.) Kazár Emilől. — »Kirándulás Erdély érchegei közé,« (Vége.) »Madzsur vagy Magyarai romjai,« — »Csempészek az erdélyi határon,« — »Tarakanov herceg,« (Orosz udvari történet.) (Vége.) — »Növény az emberi táplálék,« (Folytatás.) Egy vegetarianus-tól. — »Vegyes közlemények,« — »Hírek,« — »Képek:« Mazzini József, — Magyarai romjai, közel a Kuma vízéhez. (Szeremley rajza.) — Erdélyi csempészek.

Hirdetések.

Megjelent az

Athenaeum

könyvtáadásában és minden könyvtárban kapható:

Eppur si muovo. És mégis mozog a föld). Regény. Irta Jókai Mór. 6 kötet. Ára 6 frt.

Az urak. Regény. Irta Tolnai Lajos. 8-rét, 1—332 oldal. Ára 1 frt.

Éva leányai. Francia Regény. Irta Honssaye Arzen. Magyarait Ujkéri. 8-rét, 1—332 oldal. Ára 1 frt. 20 kr.

Cachomir kendőr.

■ Szép, jó és olcsó!

Legújabb női ruha-kelmék

bámulatos olcsó árért.

Teljes ruhához való legszebb kelmék 3, 4, 5, 6 frtért, ugyszinte a legfinomabb fekete selyem-anyagok kaphatók

HAMBURGER ADOLF

üzletében, Pest, urli-utca 1-6 sz. a Párisi ház bemeneténél.

■ Mustárk kívánatra mindenkinék ingyen és bérmentesen küldetnek a megrendelések után-vét mellett azonnal eszközletetnek.

1

■ Anstalt-és ágytoritók.